

***ЧУЖДЕСТРАННИ БЪЛГАРИСТИ/
FOREIGN SCHOLARS IN BULGARIAN STUDIES***

**МОЛДОВСКАТА БЪЛГАРИСТКА НАДЕЖДА КАРА
НА 65 ГОДИНИ**

THE MOLDOVIAN SCHOLAR NADEJDA KARA TURNS 65

Юбилеите са подходящ повод да се разкаже за един или друг човек, да се проследи неговият жизнен и творчески път. В нашия случай става дума за известния молдовски учен, българист, доцент, доктор по филология Надежда Василиевна Кара. Тя произхожда от семейство на бесарабски българин. Нейните предци, по бащинска линия – Тони Минчов Кара, а по майчина – Драган Събов Дожа, се преселват през 1830 г. от Ямболско в Бесарабия и там заедно с други българи основават колония Гюлмян (сега село Яровое, Украйна).

По време на репресиите в Бесарабия, след присъединението ѝ към Съветския съюз, много бесарабски българи стават жертва на репресии по политически причини. Такава съдба сполетява и родителите на Н. Кара. През 1940 г. семейството на майка ѝ Мария е арестувано, а дядо ѝ – Иван Дожа – попада в затвора. Първото семейство с две деца (дъщеря Мария и син Митю) е депортирано в Казахстан. Също там през 1946 г. се оказва и семейството на баща ѝ Васил – Димитър и Яна Кара. Там се запознават родителите ѝ Васил и Мария и през 1948 г. те официално сключват брак.

Тъй като младото семейство не фигурира в списъците на депортираните, то решава да се завърне в родния край. Пристига в градчето Басарабяска, но не рискува да отиде в селото си. Не се задържа дълго там, някой разпознава Васил и Мария и ги предава на властите. Те са арестувани и изпратени в Кишиневския затвор за изясняване на обстоятелствата за тяхното пристигане от местата за депортиране. Тогава майка ѝ е бременна в третия месец. В студения месец декември властите връщат семейство Кара обратно в Казахстан. По пътя, в нощта на Новата година, Мария започва да ражда, затова младото семейство е принудено да спре в градчето Актюбинск. Именно там, на 1 януари 1950 г., се ражда Надежда Кара. Искат да я нарекат на леля ѝ Неда, но в официалния регистър на имената то не съ-

ществува, затова избират близко до него – Надежда. Но и досега роднини, близки и колеги ѝ казват Неда. В това градче до 12 години тя расте сред българи, руснаци, украинци, евреи, грузинци, татари, молдовци и др.

След смъртта на Сталин през 1953 г. хиляди репресирани семейства получават възможност да се завърнат по родните краища. До 1962 г. обаче семейството Кара все още е в Актюбинск. За зла участ през 1955 г., при раждането на второто си дете, умира майка ѝ Мария. По-късно баща ѝ Васил се жени повторно и напуска града. Малката Надя остава да живее при родителите на майка си. Нейният дядо Иван Дожа, който седем години е лежал в затворите в Кутсанай и Караганда, защото „се изказвал критично за другаря Сталин“, е освободен през 1954 г. Благодарение на него Надя започва да чете на четири години и половина. Баба ѝ Мария я учи да се кръсти пред иконата на св. Николай, с която се венчали родителите ѝ. Оттогава тя възприема светата православна духовност и верността към Светото Писание.

През 1962 г. Надежда се заселва с баба си и дядото си в молдовската столица – град Кишинев, където по-рано се е установило семейството на леля ѝ. Там през 1967 г. тя завършва средно училище. След това постъпва във филологическия факултет на Кишиневския държавен университет. Завършва го с висок успех през 1972 г. със специалност филолог, преподавател по руски език и литература, изучава и съвременен български като втори славянски език. Но не спира дотам и решава да продължи образованието си. В периода 1980–1983 г. е аспирантка във филологическия факултет на Ленинградския държавен университет. През 1983 г. защитава докторска дисертация на тема: „Език и стил на Поученията на Теодоси Печерски (XI век)“. Като докторантка задълбочава знанията си по български език в катедра „Славянски езици“. Надежда Кара не забравя обаче своето потекло и решава да свърже бъдещето си с родния български език, затова преминава специализация по българска филология във филологическия факултет на Великотърновския държавен университет и специализация по социолингвистика във филологическия факултет на Софийския държавен университет.

Трудовата биография на Надежда Кара е доста богата. През 1972 г. тя започна като преводач на български език във Всесъюзното акционерно общество „Интурист“. Работата е много отговорна, налага се да превежда не само на туристи, но и на официални български делегации, които тогава посещават Съветския съюз. Кара обаче е известна повече като преподавател. По този път тя тръгва през 1974 г. като преподава в катедрата по руски език на филологическия факултет на Кишиневския държавен университет. След десет години, през 1984 г., тя става старши преподавател, след това – доцент в катедрата по руска филология на Молдовския държавен университет, като същевременно от 1988 до 2008 г. е хоноруван доцент в катед-

рата по български език на Кишиневския държавен педагогически университет „Й. Крянгъ“. През школата ѝ преминават известни днес в Молдова филолози и лингвисти.

Важно направление в дейността на доц. Кара са научните изследвания. От 1994 г., в рамките на Научното дружество на българистите в Република Молдова, тя работи върху диалектите на бесарабските българи. Разработва също така теми, свързани с съпоставителното езикознание на славянските езици; историята на старобългарския и древноруския език; лексикологията; социолингвистиката; лингвофолклористиката и т.н.

От януари 2007 г. Надежда Кара става старши научен сътрудник в Сектора по българистика на Института за културно наследство към Молдовската академия на науките. През 2012 г. е определена за изпълняващ длъжността, а през 2015 г. става завеждащ този сектор. С нейното назначаване се възобновяват изследванията в областта на българското езикознание в Молдова.

Доц. д-р Кара е продуктивен автор. Особено съществен е приносът ѝ в проучването на съвременното състояние на българския език в Република Молдова. В редица статии¹ авторката прави обзор на историографията по тази тематика, като насочва вниманието на изследователите върху необходимостта от неотложно проучване на българските говори в Бесарабия. Авторката справедливо стига до извода, че резултатите от бъдещите проучвания ще позволят на учещите и студентите от български произход да усвояват по-лесно и задълбочено съвременния български книжовен език.

Н. Кара има голям принос в подготовката и редактирането на темата „Език, литература и култура на българите в Молдова в един от томовете на поредицата „Българите в Северното Причерноморие“² и обединява 11 статии на молдовски българисти. В стъпителната статия доц. Н. Кара и проф. Н. Червенков правят кратък преглед на основните етапи в проучването на езика и културата на бесарабските българи. Обръща се сериозно внимание на необходимостта от изследвания върху съвременното състояние на българските говори в Молдова. Централно място заема студията на Н. Кара „Българският език в Молдова (материали за проучване)“³, която представя резултатите от организираната през лятото 1997 г. социолингвистична експедиция, осъществена от група българисти от Научното дружество на българистите в Република Молдова. Публикацията въвежда нов фактологичен материал, който разширява представите за съвременното състояние на българския език в Молдова.

В научните постижения на Н. Кара може да се отбележат и проучванията за историята на антропонимията на бесарабските българи през първата половина на XIX в. В една от тях изследователката анализира семейните списъци (Ревизская сказка) на колония Гюльмян от 1859 г. Тя

прави лингвистично описание и систематизиране на имената и фамилната система на първите преселници⁴. Важни сведения в статиите се дават за лингвистичните заемки на бесарабските българи от други народи (румънци и турци)⁵.

Друг приносен момент в научната дейност на Н. Кара е проучването на ролята на българския език в обществена сфера в Република Молдова, на което посвещава редица статии⁶. Тук тя стига до извода, че в публичната сфера българският език активно се ползва от определена социална група хора с висше хуманитарно образование.

В последно време в сферата на научните интереси на Н. Кара влиза и лингвофолклористика. Тази тема тя разработва в рамките на институтския проект. Като резултат бяха издадени редица статии⁷. Авторката проучва езика на песенния фолклор на българите от Молдова и Украйна. При това голямо внимание се отделя на материалите, публикувани в двата тома на сборника на Николай Кауфман „Народни песни на българите от Украйна и Молдовска ССР“⁸. В етнолингвистичен аспект са анализирани семантиката и символното значение на различни думи. В същото време е разработва и фолклорно-идеографски речник на песните на българите от Република Молдова и Украйна, който включва лексико-семантични групи, както например „Животни“, „Растения“, „Човек“.

Като консултант и председател на Комисията за държавни изпити, доц. Кара съдейства на Тараклийския държавен университет „Григорий Цамблак“. Тя е автор и съавтор на различни курикулуми, учебници, учебни помагала по български език и литература. Надежда Кара е един от авторите на цикъл от 7 учебника по български език от III до IX клас, получили висока оценка от молдовските и българските специалисти и преиздавани с допълнения няколко пъти. Тези учебници успешно се ползват не само в Молдова, но и от българите в Украйна. Много важно е, че тези учебници отговарят на съвременните методически изисквания, адаптирани са добре към условията на училищата в Молдова и са отпечатани на много добро полиграфско равнище. Наред с това Н. Кара участва в подготовката на програми и тестове за национално оценяване по български език (д-р Н. Кара, д-р Е. Рацеева и др).

Доц. Кара активно участва в провеждането на годишните републикански олимпиади по български език като председател или член на журито, автор на конкурсните тестове. Има висока квалификация за преводи от български на руски и обратно. Допринася значително за редактиране на научна, публицистична и художествена литература на български език на писателите и учените от Молдова.

Важно е да се отбележи, че доц. Кара продължава своята просветителска дейност и сред хората, които желаят да научат български език извън

учебни заведения. От 1989 г. тя е преподавател по български език в различни курсове, организирани както от обществени организации, така и от държани институции. Първоначално е сред инициаторите и преподавателите в курсовете по български език към национално-културно дружество „Възраждане“, а после към Библиотека „Христо Ботев“ в Кишинев. От 2013 г. преподава и в Българското неделно училище към Научното дружество на българистите в Република Молдова, организирано от Министерството на образованието на Република България.

Доц. Кара е един от първите членове на Управителния съвет на Научното дружество на българистите в Република Молдова. Като зам.-председател от самото начало, вече близо двадесет години, тя развива голяма организационна дейност по изучаване и пропагандиране на българската история, родния език, конкретно отговаря за езиковите проекти на Дружеството, активно участва в лингвистични, социологични и фолклорни теренни изследвания на българския език в Молдова. Под нейното научно ръководство се провеждат редица научни конференции, социолингвистични проучвания, тя е редактор и съредактор, член на редколегията на редица издания на Научното дружество на българистите в Република Молдова, като например на том VIII на научната поредица „Българите от Северното Причерноморие“ (2004), подготвен от молдовски специалисти, като и на международния сборник „България: метрополия и диаспора“ (2013). Същевременно участва в различни републикански комисии и семинари, в които последователно защитава интересите на българите в изучаването на родния им език. Специално през 2012 г., когато обучението на роден език на националните малцинства в Молдова бе застрашено от страна на властите, тя участва в подготовката на различни материали, които отстояваха българските класове, и учебния курс „История, култура и традиции на българския народ“ в училищата с компактен български контингент.

Със своята интелигентност и широка ерудиция доц. Кара допринася значително за дейността и на други български организации като Българската община, на държавни институции, които се ангажират с проблемите на българите, преди всичко на Бюрото за националните малцинства към правителството на Молдова, Българската библиотека „Хр. Ботев“ в Кишинев, Българския лицей „Васил Левски“ в Кишинев и т.н. В българското движение в Молдова тя е известна със своята скромност, порядъчност, всеотдайност, готова винаги да помогне.

Трябва да отбележим, че дейността на доц. Кара е високо оценена с различни почетни грамоти и знаци, сред които е почетният знак „Паисий Хилендарский“ на Министерството на образованието на България и на Държавната агенция за българите в чужбина, дипломи от посолството на

✉ *д-р Иван Думиника*, Секция по етнология.
Институт за културно наследство при АНМ
бул. Щефан чел Маре 1, 2001 Кишинев, Молдова
duminicaivan@yandex.ru

✉ *Ivan Duminika, PhD*, Department of Ethnology.
Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova
1 Stefan cel Mare, Chisinau 2001, Moldova
duminicaivan@yandex.ru

✉ *Проф. д.и.н. Николай Червенков*
Научното дружество на българистите в Република Молдова
ул. „Миорица“ 3, бл. 1, 2001 Кишинев, Молдова
chervencov@mail.ru

✉ *Prof. D. Sc. Nikolai Cervencov*
Scientific Society of the Bulgarian in the Republic of Moldova
3 Mioritsa, bl. 1, Chisinau 2001, Moldova
chervencov@mail.ru